

KERESZTES SZENT JÁNOS

A Kármel hegyére vezető út

1577-ben íródott a *Vaksötét éjszaka* más néven *A Kármel hegyére vezető út*. A vers a katolikus egyház tanításának, a költő életének és utóéletének kulcsverse és egyben az írói életmű csúcsa is. XIII. Gergely foglyaként, toledói rabságának hatodik hónapjában, egy fiatal valladolidi pap könyörületos szívének köszönhetően veti papírra — a Román-cok, *A Lélek Éneke* első része, a *Babilon folyói* fogalmazványával egyidőben — ezeket az üdvtörténeti szempontból is oly kiemelkedő sorokat.

Szabadulása után a negyvensoros vershez többszáz oldalas prózai magyarázatot fűz. Élet és halál között, a börtönben és szabadság aszkéta magányában, tanítva és vezekelve szüntelen, földi életében élte meg és érezte át a tisztító tűz gyötrelmeit, és — kétségbe mernénk-e vonni? — a megtisztulás édességét. Mondhatni, tapasztalatai alapján rajzolta elénk a követendő utat.

Az egyház a tisztítóhelyről szóló tanításába illesztette a költő látomását. Ezekért a sorokért és oldalakért avatta boldoggá 1675-ben I. Kelemen, majd szentté 1726-ban II. Benedek.

A fordító

*Vaksötét éjszakában,
szerelem vágyától lángokban égve,
én boldog, messze jártam!
Nem vette senki észre,
csöndes volt házam, elpihent a népe;
biztosan a homályban,
a titkos lépcsőn át utamra térve,
én boldog, messze jártam!
arcot, ruhát cserélve,
csöndes volt házam, elpihent a népe;
sötét és boldog éjjel,
titokban jártam, senki meg se látott,
nem láttam senkit én sem,
más fény nem is világolt,
egyetlen a szívemben égő láng volt.
Mutatta fényesebben
a délidőben csúcson járó napnál,
utamat hol keressem,
hol vár, kit ismerek már,
hol rejteünk, ahol most senki sem jár.*

Ó, éj, utamra vittél,
ó, virradtnál is gyöngédebb éjjel,
ó, éj egyesítettél
Vőlegényt kedvesével,
s lányt egyformává téve Vőlegénnyel!
Neki őriztem eddig,
virágzó keblem neki odaadtam,
álomban szenderült itt,
én egyre simogattam,
cédruslomb hűsítette lankadatlan.
Csipkés orromra surrant
a szél, és sebzett gyöngé kézzel engem,
játszott hajával ujjam,
csak óráá figyeltem,
aléltnan már a sebre nem ügyeltem.
Feledtem azt, ki voltam,
fejem Szerelmesem vállára csuklott,
megszűnt, mi volt, mi voltam,
liliomágyra hullott,
elmúlt a gond, és minden vele múltott.

Szemelvények a vershez fűzött Magyarázatok című műből

Az első versszakot a szemlélődő megtisztulás, azaz a lélek meztelensége és szegénysége szempontjából a következőképpen magyarázhatjuk. A lélek ezt akarja mondani: szegénységben, védtelenségben, képességeim támasza nélkül volt lelkem; értelmem sötétben, akaratom szorongattatásban; emlékezetemre bánat és szűkösség borult, a tiszta hit sötétségében maradtam, mely sötét éjjel a természetes képességek számára, csak akaratom sajgott a fájdalomtól, szomorúságtól, az Isten iránti szerelmes vágyakozásban, önmagamból, tehát értelmem alacsony mivoltából, a langyos szeretetből kiléptem; az Istenből való részesülés szegényes és elégtelen módját hátrahagytam, és ebben nem gátolt meg sem az érzékiség sem az ördög. Ezt így kell érteni: az emberi vélekedés és cselekvés köréből az istenibe jutottam. Értelmem kifordult magából, emberiből és ösztönösből istenivé vált, mert a megtisztulás révén Istennel egyesült, mely ezután már nem a régi értelemben és megvilágításban ért, hanem az isteni Bölcsesség által, amellyel eggyé vált. Akaratom is kifordult önmagából, az Isteni szerelimmal egyesülve istenivé vált, nem alacsony ösztöneit követve, hanem a Szentlélek erejével és tisztaságával szeret. Így istenült az emberi akarát. Hasonlóképpen az emlékezet is alkalmassá vált az Isten diecsőségét hirdető örök gondolat befogadására. És végül a lélek minden ereje és érzése megújul az éjszaka, azaz a régi ember megtisztulása révén, isteni természetűvé és gyönyörűségé válik.

Az első sort idézzük, kifejtjük, hogy a lélek számára nem pusztán éjszaka, hanem szenvedés és kín ez a szemlélődés.

Sötét éjszakát bocsát Isten a lélekre, mellyel szokásos tudatlanságától és tökéletlenségeitől megtisztítja. A szemlélődő ember ezt *beléöntött szemlélődésnek*, azaz MISZTIKUS TEOLÓGIÁNAK nevezi. Isten titokzatos módon tanítja és oktatja a lelket a tökéletes szeretetre. A lélek semmit sem tesz, semmit sem ért. Ez a beléöntött szemlélődés, ami az isteni szeretet tudománya, két fő dolgot visz végbe a lélekben: megtisztítja és bevilágítja, hogy előkészítse az Istennel való egyesülésre.

Van azonban valami, ami kétségeket ébreszt bennünk. Az isteni világosságot, mely bevilágítja és tudatlanságától megtisztítja a lelket, hogyan nevezhetnénk vaksötét éjszakának? Két okból is éjszaka ez és vaksötét, fájdalom és kín. Először is, az isteni Bölcsesség magas és beláthatatlan a lélek számára, azaz reánézve sötétség; másodsor is, a lélek alacsony mivolta és tisztátalansága miatt kinnal és szomorúsággal, azaz sötétséggel teli az éjszaka. Első állításunk igazolására idézzük Arisztotelész tanítását, mely szerint minél világosabbak és érthetőbbek önmagukban az isteni dolgok, a lélek számára annál sötétebbek és rejtélyesebbek általában. Vagy vegyük az éjjeli baglyot, mely annál vaksibb, szembogara annál nagyobb sötétet lát, minél nagyobb fény éri. Minél erősebben nézünk a Napba, annál inkább elvakulunk; a túlzott fény látásunkat kioltja.

Amikor a szemlélődés isteni fénye a még nem megvilágosodott lélekre rásugárzik, elhomályosítja, nemcsak túlzott fényével, eredeti fényétől is megfosztja, sötétbe borítja. Szent Dénes és más misztikus szerzők a *beléöntött szemlélődést* sötétség sugarának nevezik — mármint a nem megvilágosodott és meg nem tisztult lélek számára. Ezért mondta Dávid is „Felhő és homály van körülötte” (Zsolt 96,2), nem mintha ez valóban így lenne, csak a gyarló értelmünk így fogadja be túlzott fényét; elhomályosodik és megszégyenül előtte; ahogyan ezt a későbbiekben is megállapítja „a színe előtti villogástól szakadoznak a felhők”, azaz az Isten és a közöttünk lévő felhők.

Óriási a lélekben a tisztátalansága feletti fájdalom, amikor az isteni fény éri, annyira piszkosnak és nyomorultnak érzi magát, mikor hogy tisztátalanságát kiűzze, beláthat a fény, hogy úgy érzi, ellene van Isten és ő is szembeszegül Vele. Szomorúság és gyötrelem támad benne, mert úgy érzi elhajította magától az Úr. Ama sok szenvedés közepette, amit az Úr rábocsátott, maga Jób is ezt panaszolta a leginkább: „Miért tettél ki céltáblául magadnak? Mért legyek magamnak is terhére?”

A lélek szenvedésének második oka természetes erkölcsi és lelki gyöngesége. Az érzékelések és a lélek ilyenkor, akárha valami hatalmas, sötét teher nehezedne rá, gyötrődik, pusztul, a halált szívest-örömet fogadná. „Könyörüljete rajtam, oh, ti barátaim — mondja ugyancsak Jób — mert az Isten keze érintett engem!” (19,21). Mennyire bámulatos, mennyire szomorú, hogy annyira gyönges és tisztátalan a lélek, hogy az Úr szelíd és lágy érintését súlyosnak érzi, bár nem sújt le, nem nehezedik rá, csak illeti, és azt is könyörületesen, hogy kegyeivel halmozza el, nem pedig büntetéssel.

Más gyötrelemről, melyeket a lélek ebben az éjszakában átél

A kínok és gyötrelemek harmadik nemét a lélek a két ellentétes elem: az isteni és emberi együttes előfordulása miatt szenvedni el. Az isteni a megtisztító szemlélődés, míg az emberi a lélek, azaz az alany. Az isteni elem célja, hogy megérlelje, istenivé tegye a lelket, kivetkőztesse szokásos vonzalmaiból, a régi ember jellegzetességeiből, melyek vele nagyönis összenőttek, beleivódtak, közössé lettek; széttöri, megsemmisíti, mély feneketlen sötétbe meríti a lelket, s az széttörik, szétesik, nyomorúsága láttán semmivé taposódik, kegyetlen szellemi halált hal. Akárcsak egy fenevad nyelte volna el, gyomrának homályában emésztődne, akárha Jónást gyötörné a tengeri szörnyeteg gyomrában a szorongás. Akárha a sötét halál sírkamrájában kellene a szellemi feltámadásra várakoznia.

Hogy mekkora gyötrődés és fájdalom ez, el nem mondható valójában, de Dávid szavai nagyjából így írják le: „Körülvettek engem a halál fájdalmai... a pokol fájdalmai megkörnyékeztek engem... szorultságomban segítségül híttam az Urat, és az én Istenemhez kiáltottam” (Zsolt 17,5-7). De a lélek leginkább azt fájlalja, hogy úgy tetszik neki, Isten félredobta, megúnta, a homályba hajította. Dávid is ezt érezte, és így szólt róla: „Mint a sírokban alvó sebesültek, kikről többé meg nem emlékezel, és kik a te kezedből kiszakasztattak. Mély verembe tetted engem, sötétségbe és a halál árnyékába. Rám nehezült a te haragod, és rám hoztad minden hullámodat.” (Zsolt 87,6-8). Mindezt ebben az állapotban így érzi az ember, sőt, bizonyos benne, hogy ezentúl így is marad.

Minden teremtménytől és főként barátai részéről való elhagyatottságát és megvetettségét érzi a lélek, ezért szól a továbbiakban Dávid eképpen: „Eltávolítottad tőlem ismerőseimet; útálatossággal tetted engem önmaguknak” (Zsolt 86,9). A tengeri szörnyeteg hasában való testi és szellemi értelemben átélt tapasztalatairól eképpen számol be Jónás: „Mert mélységbe vetettél engem, tenger közepébe, és körülfogott engem a víz; örvényeid és habjaid mind átmentek rajtam. És én azt mondom: Elvettettem a te szemeid elől: vajha láthatnám még szentséged templomát! Körülvettek engem a vizek lelkemig, mély ár kerített be engem, húnár szövődött fejemre. A hegyek alapjáig süllyedtem alá, bezáródtak a föld závárai felettem örökre! Mindazonáltal kiemelted életemet a múltból, oh, Uram, Istenem.” (Jón 2, 4-7). Závárokon itt a lélek tökéletlenségeit kell értenünk, melyek megakadályozzák, hogy az élvezetes szemlélődésben részesedjünk.

E sötétben való szemlélődés másik előnyéből származik a lélek szenvedésének negyedik formája, mármint az, hogy Isten nagysága és fenséges mivolta a lélekben az ellenkező véglet, a teljes szegénység és nyomorúság érzetét kelti föl. Megtisztulásakor ez a legsajgóbb fájdalmak egyike, mivel Isten a lélek érzéki és szellemi részét, belső és külső tehetségeit tisztítja meg. A lélek mindezen részében üresen, kifosztva, védtelenül kell hogy várakozzon, szárazon, üresen, homályban. Az érzéki rész ugyanis szárazságban, a képességek benyomásaitól üresen, a szellemnek sűrű sötétjében tisztul. A szemlélődés sötétjének a lélekre való bocsájtásával éri el célját Isten. Nemcsak attól szenved, hogy minden természetes támaszától, érzékelésétől megfosztatik (akárha valakit a levegőben fölfüggesztve tartanának és lélegzetet sem tudna venni), hanem attól is, hogy Isten a lelket megtisztítja, az egész életén át magába vett minden tisztátalan vonzalmat, szokást megsemmisít, eltávolít, elemészt (ahogy a tűz is elemészt a fém rozsdáját és salakját). A lélekben ugyanis erős gyökeret ver mindez, és nemcsak elszegényíti, üressé teszi természeti és szellemi értelemben egyaránt, hanem meg

is rongálja, meg is kínozza legbelül. Erre tanúságul hadd idézzem Ezekiel szavait: „Bőven rakd a fát, főzd meg jól a húst, forrald a levet és a csontok szétfőjenek.” (24,10) E szavak világítják meg a léleknek az érzéki és szellemi üressége és szegénysége miatti szenvedését. A továbbiakban erről így szól: „És állítsd üresen az ő szénére, hogy meghevüljön és megtüzesedjék érce, és megolvadjon benne tisztátalansága, megemésztesse rozsdája.” (24,11) E szavak jól fejezik ki, mekkora szenvedésen megy át a lélek, a szemlélődés tisztítótüzeiben, ugyanis itt arról szól a próféta, hogy a lélekbe maródott vonzalmak rozsdájától csak akkor tisztulunk és szabadulunk meg, ha maga a lélek is megsemmisül, kárt szenved bizonyos értelemben, ugyanis annak e tökéletlenségek és szenvedélyek második természetévé váltak.

Az akaratot gyötrő egyéb szenvedésekről és szorongattatásokról

Az akaratot gyötrő egyéb szenvedések és szorongattatások ebben az állapotban szintúgy mérhetetlenek, és olyan természetűek, hogy amikor az ész végigtekint rajtuk, és gyógyírt rájuk nem talál, átjárják még a lelket is. A letűnt jólét emlékezete csak tetézi a kínt, mert ezek a lelkek Istenben már előzőleg sok gyönyörűséget találtak, sokféle módon szolgáltak Neki. Most e javaktól és e javak visszanyerésének reményétől megfosztva kínjuk csak fokozódik. Erről beszél Jób (tapasztalatai alapján) a következő szavakkal: „Csendességben valék, de szétszaggata engem; nyakszirten ragadott és szétzúzott engem, céltáblává tűzött ki magának. Körülvettek engem az ő íjászai; veséimet meghasítja és nem kímél; epémet a földre kiontja. Rést rés után tör rajtam, és rám rohan mint valami hős. Zsákruhát varrék az én fekélyes bőrömre, és a porba fúrtam be az én szarvamat. Orcám a sírástól kivörösödött, szempilláimra a halál árnyéka szállt.” (16, 12-16)

Jeremiás keservesen panaszkodik kínjai miatt és a lélek tisztulásakor, a lelki éjszakájában tapasztalt szenvedéseket nagyon érzékletesen festi le. Aziránt a lélek iránt, akit Isten félelmetes és rettenetes éjszakájában helyezett el, nagy együttérzést kell tanúsítanunk. Szerencsés ugyan, hiszen hasznára válnak kínjai; Jób szavai szerint ugyanis: (Isten) „Feltárja a sötétségből a mélységes titkokat, és a halálnak árnyékát is világosságra hozza” (12, 22), és Dávid szavai szerint „A sötétség... olyan mint a világosság.” (Zsolt 139, 12) Így bánkódik, tépelődik, vajon kínjára talál-e gyógyírt, úgy érzi, ahogyan a próféta is mondja, kínjának nem szakad vége, s úgy tűnik, ismét csak Dávid szavai szerint, hogy: „betaszít engem a sötétségbe, amilyen a régen megholtaké. Elcsügged bennem a lelkem, fölháborodik bennem a szívem!” (143, 3-4). Mindez nagy fájdalmat és bánkódást ébreszt a lélekben, sőt a sötét éjszaka védtelenné és magányossá is teszi; sem vigaszt, sem támaszt nem talál a hittételekben, papjának szavaiban. Annyira átítatja, előnti a szenvedés, mely által csak nyomorúságát látja, hogy úgy érzi, nem értik, mit tapasztal, mit érez, azért beszélnek így, és ahelyett, hogy vigasztalnék, növelik szenvedését; nem ilyen orvosság kell neki, tudja, és ebben igaza is van. Amíg az Úr lelkének tisztítását tetszése szerint be nem fejezi, semmi nem gyógyítja, semmi hasznára nincs. Olyan a lélek akár a tömlöcbe vetett fogoly, akinek kezét és lábát összekötözték mozdulni sem tud, sem fentről sem lentől segítséget nem remélhet, mindaddig míg meg nem alázódik, meg nem lágyítja és tisztítja szellemét, oly fennköltté, egyszerűvé és szerénnyé nem válik, hogy

Isten szellemével eggyéválhasson, a szeretetben történő egyesülés Isten által neki szánt fokán.

Hogy valóságos egyesülés legyen ez, még erős készítés esetén is, néhány évig el kell tartania e folyamatnak.

A lelket sújtó egyéb szenvedésekről

Ebben az állapotban a lelket különösen elkereseríti és megtéveszti, hogy ez a sötét éjszaka tehetségét és érzelmeit megbénítja, sem szeretetét sem elméjét nem tudja Istenhez felemelni, fohászokdni sem tud Hozzá, mert úgy tűnik föl előtte, mintha Isten — Jeremiás szavaival szólva: „felhőt vont volna fölé, hogy imádsága ne tudjon rajta keresztül hatolni.” Ez ugyanis nem az a pillanat, amikor beszélnie kellene Istennel, hanem, hogy „a porba tegye a száját” ahogyan Jeremiás mondja (3,29) és reménykedjen, tisztulását türelemmel viselve.

Itt ugyanis nem pusztán az értelem tisztul meg fényétől és az akarat vonzalmaiktól, hanem az emlékezet is attól, amit elsajátított és megismert, mindettől meg kell szabadulnia. Így teljesednek be a tisztulás során Dávid szavai: „Akkor én esztelennek tartanám magamat, ki mit se tud” (Zsolt 72,22). E nemtudás az emlékezet kihagyására, a felejtésre vonatkozik; a feledékenység és kihagyás a belső összeszedettség állapotából fakad, és a szemlélődésbe való belemerülés következménye. Ahhoz ugyanis, hogy a lélek minden erejét és készségét az Istennel való szerető egyesülésre fordítsa, arra van szüksége, hogy mindenestül magába nyelje ez az isteni fény, a szemlélődés lelkisége, és a teremtmények vonzalmaiból és megértéséből szándéka szerint elragadjon. Szinte hihetetlennek tűnik, de a természetfölötti, isteni fény annál inkább elsötétíti a lelket, minél fényesebb és tisztább; ha kevésbé fényes, kevésbé érzi a sötétet. Arisztotelész idézve, mint fentebb azt mondhatjuk, hogy a természetfeletti dolgok annál sötétebbek a számunkra, minél világosabbak és maguktól érthetőbbek.

Ámbár ez az éjszaka elsötétíti a lelket, csakis azért teszi, hogy megvilágítsa és fénybe vonja

Ahogyan Izráel fiai is képtelenek bizonyultak arra, hogy a pusztában az angyalok kenyérében, a mannában élvezetüket találják, mivel Egyiptom húsosfazekaira és egyéb eledeleire emlékeztek, ezt az egyetlen ínnyükre való dolgot nem felejtették, jóllehet a manna a Szentírás szerint minden ízék édességét magába foglalja és ki-ki kedvenc ételének ízét találta meg benne (Bölcs 16,11). A szabadság szellemének gyönyörűségére éppígy nem juthatunk el, akaratunk hiába törekedne rá, míg más esetleges, szokásos vonzalom, pillanatszülte érdeklődés vagy egyéb elvárás táplál minket.

Az említett egyesülés, melyre a sötét éjszaka készíti fel és teszi alkalmassá a lelket az Istennel való érintkezés során, egyúttal bizonyos dicsőséggel tölti el és ajándékozza meg. A lélek természetes állapotában jóval kevesebb gyönyörűséget és kincset zár magába mint ezen alkalommal, mivel szegényes és tisztátalan még akkor. Ézsaiás próféta szavaival: „Szem nem látta, fül nem hallotta, és soha ember szívébe föl nem hatott, amit Isten azoknak készített, akik őt szeretik” (Iz 64,4; 1Kor 2,9).

Úgy tűnik föl, hogy a lélek szenvedése közepette kilép önmagából, máskor meg mintegy elvarázsolódik, megmámorosodik attól amit lát vagy hall, annyira másnak, mulékonynak, különösnek tetszik minden, jöllehet ugyanolyanok a dolgok, mint közönségesen. Ennek kiváltó oka abban keresendő, hogy a lélek eltávolodik, elidegenedik a megszokott érzékeléstől és értelmezéstől, s tőlük megszabadulva az istenit fogadja magába, és az inkább a túlvilág mint a földi lét sajátossága már.

Egy hasonlat révén megmagyarázzuk a tisztulást

Hogy világossá váljék, az amit az elébb kifejtettünk és amit kifejtendő vagyunk, alkalmas volna e tisztító és szeretetteljes híradás, a lelket megtisztító és a tökéletes egyesülésre előkészítő isteni fény működését ahhoz hasonlítani, amit a tűz a fával elvégez, amikor is önmagához hasonlítja azt. Az anyagi lényegű tűz, amikor megtámadja a fát először is kiszárítja, a nedvességet kiűzi belőle, a bennerelő víz könnyeit kisajtolja, megfeketíti, megsötétíti, megcsúfítja, megbüdösíti. Száradása során egyre világosabb lesz a fa, a tűznek ellenálló rossz tulajdonságok fekete foltjai kivésznek belőle, majd megtüzesedik, kívülről átforrósodik, a tűzhöz hasonul, és szépül. Akkor már nem szenved, nem cselekszik önállóan, bár súlya és mennyisége nem ér fel a tűz könnyedségével, mégis annak sajátosságaival rendelkezik, úgy működik mint maga a tűz: száraz és szárít, forró és forrosít, fényes és fényesít, és sokkal könnyebbé válik mint annak előtte volt. A tűz tulajdonságai hozzák ki belőle ezeket a tulajdonságokat. A szemlélődés szeretetének isteni tüzeről eképpen kell gondolkodnunk: mielőtt magába olvasztaná és magához hasonlítaná a lelket, megtisztítja a vele nem egyező tulajdonságoktól. Napfényre hozza csúfságát, megfeketíti és elhomályosítja, ezért visszataszítóbbá válik, csúfabbá mint valaha is volt.

Ebből a hasonlatból először is meg kell értenünk, hogy ugyanaz a fény és szeretetteljes bölcsesség, amellyel a léleknek egyesülnie kell, amelyhez hasonlítani kell, az tisztítja meg és készíti fel az első pillanattól; ugyanazon a tűz is, mely magához hasonlítja, bekebelezi a fát, a tűz készítette fel e folyamatra a fát kezdetétől.

Másodjára be kell látnunk, hogy a lélek kínjait nem a Bölcsesség váltja ki. A Szentírás a következőket mondja: „S vele egyetemben jött minden jó nekem” (Bölcs 7,11), azaz a lélek gyöngesége és tökéletlensége. Azaz a tisztulás nélkül az Isten fényét, édességét és gyönyörűségét magába fogadni képtelen lélek gyöngesége és tökéletlensége. Éppígy a fa sem képes lánggra lobbanni azonnal, alkalmassá kell válnia a lángolásra, és ettől szenved. Sirák fiának könyve ugyanazt állítja, amikor elmondja, mennyit szenvedett, míg Vele egyesülve eljutott a gyönyörűségre: „Belső részem fölháborodott annak keresésében, ezért jó örökséget fogok bírni.” (51,29)

Harmadszorra, képet kaphatunk arról, mennyit szenvednek a tisztítóhelyen levők. Mert nem lenne rajtuk a tűznek hatalma, ha a tüzet tápláló tökéletlenségeknek bennük el nem kellene égnie. Ha ez az anyag elfogy, nincs ami égjen. Ha elfognak a gyarlóságok, a lélek kínjának is végeszakad, és gyönyörködés lesz a része.

Negyedszerre arról értesülünk, hogy a szeretet e tüze által tisztulva és finomodva a lélek egyre nagyobb szeretetre gyullad, ahogy a megfelelő előkészítés

után egyre inkább áttüzesedő fa. Ha a láng már nem éri, akkor látni meg, hogy merő lángolássá vált maga is.

Ötödszörré levonhatjuk azt a következtetést az előbb elhangzottakból, hogy a lélegzetvételnél szünetek után, a lélek egyre jobban, egyre átéltebben szenved. Mélyebb, bensőbb és szellemibb szenvedés ez, mint ahogyan mélyebb, titkosabb, szellemibb tökéletlenségeket emészt, bensejében gyökeredző rétegeket ér a tűz.

Hatodszorra is megérthetjük, miért gondolja úgy a lélek, hogy minden ami jó volt, számára elveszett, és miért telik meg bajokkal. Ebben az időben csak a keserűség képes beléhatolni ugyanis, hasonlóan a tűz emésztette levegő vagy egyéb meg nem érintette égő hasábjához.

Hetedszörré pedig megérthetjük, hogy a lélegzetvételnél szünetekben miért tölti el hatalmas öröm a lelket, miért hiszi, hogy kínjai többé nem is térnek vissza, holott hamarjában újra előveszik. Ha megfigyeli, márpedig jól meg kell figyelnie magát, megérzi a lélek, hogy köti még egy-egy gyökér, és gyönyörűsége miatta nem teljes.

A hasonlat magyarázatából, az első versszak első soráról: a *vaksötét éjszakáról* mondottakból, e szörnyű sötétség mibenlétéről szólnunk legyen elég azonban ennyi. Lépünk túl a lélek gyötrelmein, beszéljünk könnyeinek gyümölcseiről, azok boldogságos tulajdonságairól, melyekről a második verssor énekel:

szerelem vágyától lángokban égve

Az első versszak második sorát magyarázzuk, elmondván, hogy a lélek a szörnyű gyötrelmek gyümölcseként az Isten iránti heves szerelemre gyulladt

A szeretet előbb említett tüzéről beszél ebben a verssorban a lélek: akárcsak a valóságos tűz a fát, a szemlélődés gyötrelmes éjszakája lángba borítja a lelket. Ez a lángolás, bár bizonyos értelemben hasonló az előbb említettéhez, mely a lélek érzéki részét éri, másrésztől azonban éppen annyira el is tér tőle, ahogyan a test is különbözik a lélektől, a szellemi rész az érzékitől. A szellem nagyon is érzi a szerelmes szenvedélyt, a szellemi fellángolás ugyanis a szerelem szenvedélyét fellobbantja. Az őt előntő szerelemmel szemben a lélek szenvedőlegesen viselkedik, maga nem tesz semmit, de érzi a benne megnövekedett szenvedélyt. Ez a szerelem az Istennel való egyesülés érzésével rokon, jellegzetességeiből valamit már magába foglal, e sajátosságok Isten és nem a lélek cselekedetéből származnak. A lélek aláveti magát, tenni csak annyit tesz, hogy beleegyezését adja hozzá. A szerelem a lélekben egyre alkalmasabb helyet és egyre nagyobb hajlandóságot talál; annál könnyebben egyesül vele és ejt sebet rajta, minél inkább zárja, elidegeníti és minél alkalmatlanabbá teszi vonzalmait, minél képtelenebbé teszi őt magát arra, hogy a földi dolgokban gyönyörűséget találjon. Ezek után fölmérhetjük, mennyire és milyen erősnek kell lennie a lélekben égő szerelem lángjának, hiszen a lélek minden szellemi és érzéki erejét, tehetségét és vonzalmát arra összpontosítja Isten, hogy e szeretetben minden képessége és ereje teljes összhangban működjék. Így teljesítjük az első parancsolatot, mely az egész és teljes emberre vonatkozik, ebből az érzelemből semmit ki nem zár: „Szeressed azért az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes erődből.” (5Móz 6,5)

Elmondjuk, hogy ez a rettenetes éjszaka, nem egyéb, mint a tisztítóhely, amelyben az isteni bölcsesség ugyanazzal a világossággal világítja meg a földi embereket, mint amellyel az égi angyalokat tisztítja és világosítja meg.

A lángolást és szerető epekedést a lélek nem szüntelen érzi. Kezdetben, a lelki tisztulás elején, a lélek fáját szárítja és készíti elő az isteni tűz minden erejével, de melegíteni alig melegíti. Idővel azonban melegséget érez a lélek, érzi a lángot, a szeretet hevét. Mivel az ész fokozatosan tisztul e sötétség által, néha megesik, hogy a titkos és szeretetteljes istentudomány az akaratot megsebezve a másik lelki tehetséget az értelmet is megsebz. Élvezetes és gyöngéd módon isteni fényt és hírt bocsát rá; az akarat válaszul csodálatosan fölbuzog, élő lángra gyullad, és benne az isteni tűz (a lélek maga semmit nem tesz) eleven tűzzé válik. Erről beszél az egyik zsoltárában Dávid: „Szívem fölhevült bennem és elmélkedésemben fölgyulladt a tűz.” (Zsolt 38,4)

Az eddig elmondottakból következtethetünk arra, hogy a szellemi javak által, melyeket Isten szenvedőlegesen árasztott a lélekbe, az akarat nagyon is jól tud szeretni anélkül, hogy az értelem értene. Épp ahogyan az értelem is megteheti ezt, anélkül, hogy az akarat szeretne.

A szemlélődés sötét éjszakája által a lélekben kiváltott egyéb élvezetes hatásokról

Olykor, ahogyan említést tettünk róla, a sötétség közepette fény ömlik a lélekre, és a világosság a sötétségben fénylik (Jn 1,5). Ez a lángralobbanás és szerelmes szomjúság, mivel már magától a Szentlélektől származik, teljesen eltér attól, amiről az érzéki rész éjszakájával kapcsolatban beszéltünk. Mert ugyan, a szellemi örömből részesül, ahogyan annak gyötrelmeiből is részesült, ez a szerelmes szomjúság a lélek felső részében gyökeredzik és abban a legégetőbb.

Midőn a láng a lélekben fellobbog és a régebbi Isten iránti elragadtatással egyesül, olyan erővel, olyan élénken, olyan vággyal fordul Istenhez és ad hírt szerelméről, hogy merészségében nincs mi visszatartsa. Nem tekintve semmit, vágyakozásában és szerelmében nagy erővel, megrészegülten és féktelenül, rendkívüli és szokatlan dolgokat művel, csak hogy tűzön-vízen át lelkének szerelmesével találkozzon.

Így magyarázhatjuk azt, hogy Mária Magdolna, a farizeus lakomáján megjelent sok előkelő és közemberrel mit sem törődve, az illemet de még az illem látszatát is sutba dobva, könnyekben tört ki és a vendégek szeme láttára ontotta könnyeit (Lk 7,37-38). Nem vesztegette idejét, nem várta ki az alkalmas órát, megjelent annak színe előtt, aki megsebezte és lángra lobbantotta lelkét. Ilyen mámorossá és merésszé tesz a szerelem. Jól tudta, hogy akit szeret, koporsójába zárva nyugszik, nagy, lepecsételt kő zárja el, katonák őrzik körös-körül, hogy tanítványai a holttestet el ne lopják. (Mt 27,60-66), de nem tartotta vissza mindez attól, hogy hajnalban oda ne menjen a sírhoz, hogy kenőcsökkel megkenje a halottat. És végül e részegítő és vágyakozó szerelem szólt belőle, amikor odafordult a férfihez, akit kertésznek gondolt, hogy megkérje, ha ő vitte volna el a holttestet, mondja meg neki, hová rejtette, hadd vegye magához (Uo. 201,15). Nem fordult meg fejében, kérése mennyire ellentétes a józan ésszel és vélekedéssel, hiszen, ha az a másik ellopta a tetemet, nem fogja bevallani és nem fogja

engedni, hogy elvigye. Ilyen erős és féktelen a szeretet, mindent lehetségesnek tart és azt hiszi, hogy mindenkinek az a gondja ami az övé, nem törődik mással, nem keres mászt csak azt, amit ő keres, amivel ő törődik. Az éjszaka sötétjében, a vonzalmaira boruló tisztulás homályában fölkel a lélek, amint a nőtényoroszlán vagy nőténymedve, ha elrabolt kölykeinek keresésére indul. Így indul a megsebzett lélek Isten keresésére, és mivel homály borul rá, Istenét nem találja, halálosan eped utána. Olyan türelmetlen ez a szerelem, hogy soká nem bírja a lélek, vagy meg kell halnia, vagy megkapja azt, ami után vágyik, akárcsak Ráchel, aki Jákobhoz így szólt. „Adj nékem gyermekeket, mert ha nem, meghalok.” (Ter 30,1)

Az első szakasz utolsó három sorát idézzük és magyarázzuk

A lelket ért boldogság nagyságát a harmadik sort követő sorokban fejti ki. *Én boldog, messze jártam*, mondja, *Nem vette senki észre, csöndes volt házam, elpihent a népe*. Segítségül véve egy hasonlatot elmondja, hogy éjjel és sötétben surrant ki a házból, hogy teendőjét elvégezze, amikor a többiek aludtak már és nem kellett attól tartania, hogy megzavarják. A lélek ugyanis arra a hősies és ritka tetterre vállalkozott, hogy isteni Vőlegényével egyesüljön, kívül mindenben, ugyanis, a Vőlegény a magányban, minden másban kívül található meg.

Nagy szerencse a lélekre nézve, hogy Isten háza népét, azaz minden tehetségét, szenvedélyét hajlamát és vágyát, mely az érzéki és szellemi részben található, elaltatta ezen az éjszakán. Így történhetett, hogy észrevétlen volt távozása, ugyanis elszenderültek, elfojtottak és nem tudják megakadályozni mindezek. Micsoda boldogság, hogy a lélek az érzékiség házából kiszabadulhatott!

A második szakasz idézése és magyarázata következik

*biztosan a homályban,
a titkos lépcsőn át utamra térve,
én boldog, messze jártam
Arcot, ruhát cserélve,
csöndes volt házam, elpihent a népe;*

Ebben a szakaszban a lélek folytatja az éjszaka sötétje egynémely jellegzetességének felsorolását és megismétli, mekkora szerencse érte általuk. E felsorolással arra a hallgatóságos ellenvetésre válaszol, hogy netán az éjjel sötétje miatt szenvedett el annyi kínt, szorongást, kételkedést, gyanakvást, borzalmat és elveszésére miattuk volt nagyobb az esélye. Az éjjel sötétjének köszönhetően sikerült megszabadulnia és elmenekülnie nagy ügyesen ellenségeitől, akik lépten-nyomon akadályozták. Az éjjel sötétjében átöltözött, álruhát vett magára. Háromféle szint, jelmezt öltött (a későbbiekben részletezzük majd, milyet). Olyan titkos lépcsőn át menekült, melynek létezéséről más nem tudott (ezt is részletesen ismertetjük majd). Ez a lépcső az eleven hit, rejtőzve és álruhásan azon menekült.

Idézzük az első verssort és megmagyarázzuk, hogy sötétben haladva a lélek biztosan halad

Biztosan a homályban

Ha elhomályosulni látod törekvőképességedet, ó, szellem vezérelte lélek, ha elszáradni, szorongattatni látod vonzalmaidat, ha a lelkigyakorlatok elvégzésére képtelenné váltak tehetségeid, ne keseregj ezen, tartsd szerencsédnek, hiszen Isten önmagadtól így szabadít meg téged. Kezedből kiveszi képességeidet, mert nem élte velük lényegretörően, kellően és biztosan, mert ámbár örömdre szolgáltak, tisztátalanok, tompák voltak, azonban Isten kézen fog téged, akár a vakot, sötétben vezet nem tudod hová, nem tudod, hol; szemed és lábad nélküle el nem találna ezen az úton.

Annak okát pedig, hogy a lélek miért biztosan halad előre ebben a sötétben a már említett fény és sötét tudás magyarázza. A szemlélődés sötét éjszakája annyira magába meríti és annyira átítatja a lelket, Istenéhez annyira közel viszi, hogy mindentől elzárja és megvédelmezi, ami nem Isten. A lélek gyógyulásáról van itt szó, arról hogy visszanyeri az egészségét, azaz Istent. Minél inkább közelítene az ember a Naphoz, annál inkább elvakítaná, annál inkább gyötrődne fényessége miatt, hiszen gyöngé és alkalmatlan látására a szem. A tizenhetedik zsoltárban Dávid azt mondja, hogy *Isten a sötétséget választotta rejtekül és maga köré vonta felhőinek homályos vizeit.* A levegő felhőinek homályos vize a sötét szemlélődés, a lélekben meglevő isteni bölcsesség, melyet a szentségtartó közepében, ahol Isten lakozik, megérez.

Ha látni akarja azt az utat, ahol haladni akar, be kell hogy hunyja szemeit és sötétben kell elindulnia.

Idézzük a második szakaszt és magyarázatát adjuk annak, hogy miért titkos ez a sötét szemlélődés:

a titkos lépcsőn át utamra térve

A lélek titkos lépcsőnek nevezi e verssorban a szerető egyesülés felé vezető sötét szemlélődést. Két jellemző dologról van tehát szó: arról hogy titkos és arról hogy lépcső. Titkos a homályban való szemlélődés, melynek Szent Tamás szerint az ember a szeretet révén lesz részesévé, mely a misztikus teológia. A lelket e tudás titokban, a megértés és egyéb képességek részvétele nélkül homályban önti el.

Megmagyarázzuk, hogy miért lépcső egyben ez a titkos bölcsesség

Meg kell még magyaráznunk azt a második kitétel is, hogy miért lépcső ez a titkos tudás. E titkos szemlélődést sok okból is nevezhetjük ugyanis lépcsőnek. Először is, mert akárcsak a lépcsőn felfelé haladva, a lépcső segítségével lehet az erődítmények javaihoz, kincseihez, értékeihez elérni, és e titkos szemlélődés fokain, maga sem tudja miképpen, az ég javaihoz, kincseihez ér a lélek, megismeri és magáévá teszi azokat. Szépen mondja ezt Dávid próféta: „Boldog férfiu

kinek tőled vagyon segítsége. Fölmenetekről gondolkodik szívében a könnyhul-
latásoknak völgyén, ama helyre, melyet magának kitűzött. Mert áldást ad a
törvényszerző, erényről-erényre mennek, míg meglátják az istenek Istenét Sion-
ban.” (Zsolt 83,6)

Lépcsőnek nevezhetjük éppígy, mert ahogy a lépcsőnek fokai fölmenetle
és lemenetle egyaránt szolgálnak, a titkos szemlélődés a lelket Istenhez fölemeli
és önmaga számára lesújtja. Ugyanis a valóban Istentől származó közlések ilyen
természetűek; egyszerre emelik föl és alázzák meg a lelket. Ezen a lépcsőn ha-
ladva ugyanis a leszállás a fölemelkedéssel azonos, és a fölemelkedés a leszáll-
ással. „Mert mindenki, aki magát felmagasztalja, megaláztatik; és aki magát
megalázza, felmagasztaltatik.” (Lk 14,11)

Elkezdjük az isteni szeretet titkos lépcsője tíz fokának magyarázatát Szent Bernát és Szent Tamás alapján. Megyagyarázzuk az első ötöt.

A szeretetnek első foka hasznos betegséget hoz a lélekre. A menyasszony ezen
a fokon áll, amikor így szól. „Kényszerítetek titeket, Jeruzsálemnek leányai,/ ha
megtaláljátok az én szerelmesemet,/ mit mondotok néki?/ hogy én a szerelem
betege vagyok!” (Én 5,8) Ez a betegség azonban nem halálos, hanem Isten di-
csőségére van, amennyiben a lélek a bűn számára, és minden számára ami nem
Isten, Istenért meghal.

A második fokon a lélek szüntelenül Istent keresi. Ezért mondja a meny-
asszony, hogy éjjel hiába kereste ágyában (amelyben a szeretet első foka szerint:
betegem feküdt) szólván: „Immár felkelek, és eljáróm a várost,/ a tereket és
utcákat/ keresem azt, akit szeret az én lelkem:/ keresém őt és nem találám.”
(Én 3,2)

A szeretet lépcsőjének harmadik fokán a lélek munkálkodni kezd, hogy mu-
lasztást ne kövessen el. Erre vonatkozóan mondja a királyi próféta: „Boldog az
ember, aki féli az Urat, és az ő parancsolataiban igen gyönyörködik.” (Zsolt
112,1) Ha a félelem is fölkelte a gyönyörködést, mely gyermeke a szeretetnek,
mit tesz majd vajon a szeretet? A Szerelmesért végzett nagy munka is kicsinynek
tűnik számára, a szolgálatára szánt hosszú idő rövidnek, a benne égő szeretet
annyira heves. Úgy van vele mint Jákob, akinek a hét leszolgált évet követő
újabb hét év semmiségnek tűnik a benne lévő szeretethez képest. (Ter 29,20)
„Szolgálja tehát Jákob Rákhelért hét esztendeig, s csak néhány napnak tetszék
az neki, annyira szereté vala őt.”

A szeretet lépcsőjének negyedik fokán a lélek Szerelmese miatt szüntelen
szenved, de nem fárad bele. Szent Ágoston azt írja ugyanis, hogy a szeretet az
összes nagy, súlyos és terhes dolgokat olyanokká teszi, mintha semmik és na-
gyon könnyűek volnának.

A szeretet lépcsőjének ötödik foka szüntelen szomjúságot és Isten iránti tü-
relmetlen vágyakozást ébreszt a lélekben. Olyan hevesen vágyik Szerelmésére,
és egyesülni vele annyira akar, hogy a legkisebb halasztás is hosszú, terhes,
fájdalmas, és egyébre sem gondol csak a Szerelmésével való találkozásra. „Kí-
vánkozik, sőt emésztődik lelkem az Úrnak tornácai után” — mondja a zsoltáros
(Zsolt 84,3)

A további öt fokot soroljuk elő

A hatodik fokon a lelket Isten elragadja könnyedén és meg-megérinti. A remény se torpan meg, mert szeretete annyira megerősítette, hogy könnyedén repül vele. Erről a fokról beszél Ézsaiás, amikor a következőket mondja: „De akik az Úrban bíznak, erejük megújul, szárnyra kelnek, mint a saskeselyűk, futnak és nem lankadnak meg, járnak és nem fáradnak el.” (Iz 40,31)

Ennek a lépcsőnek a hetedik foka olyan hevesse és vakmerővé teszi a lelket, hogy nem hallgat türelemre intő eszére, sem a visszavonulásra intő tanácsra, sem az önmérsékletre intő szeméremre, mert ugyanis Isten arra a kegyelemre méltatja, hogy hevesen előre törjön. Ebből következik azt, amit az Apostol mond: „Mindent elfedez, mindent hiszen, mindent remél, mindent eltűr.” (1Kor 13,7) Ezen a fokon a Menyasszony annyira vakmerő volt, hogy így szólt: „Csókoljon meg engem az ő szájának csókjaival.” (Én 1,1)

A nyolcadik fokon a szeretet által a lélek megragadja, magához szorítja és többé el nem bocsátja Szerelmesét: „Megragadám őt”, de nem egyszer s mindenkorra, ugyanis, a lelkek rálépnek, de rögtön vissza is lépnek erről a fokról, máskülönben örök dicsőséget élvezhetnének már ezen a földön. A lélek ezen a fokon csak röviden időzik.

A szeretetének kilencedik foka szelíd lángban fűrészi a lelket. Ez a fok az Istenben édesen égő tökéleteseké. Az édes lángot a Szentlélek szítja bennünk, amikor Istennel egyesülnek. Ezért mondja Szent Gergely, hogy amikor a Szentlélek megmutatkozott rájuk ereszkedve, bensejükben ők már édes lánggal égtek.

A tizedik, a szerelem titkos utolsó lépcsőfoka már Istennel tökéletesen egygyé teszi a lelket. A lélek ugyanis, Isten világos látására azonnal eljut, ha már a kilencedik fokon, melyre földi életében elérhet, elér, és ott öntestéből kilép. Az ilyen lelkek (igen kevesen vannak), megtisztulnak a szeretet által, így nem kell átmenniük a tisztítóhelyen. Erről beszél Szent Máté, amikor azt mondja: „Baldogok akiknek szívök tiszta, mert ők az Istent meglátják.” (5,8) Mint mondtuk ez a látás teszi őket Istenhez teljesen hasonlatossá. János erről szólva mondja: „De tudjuk, hogyha nyilvánvalóvá lesz, hasonlókká leszünk Őhöz, mert meg fogjuk Őt látni, mint van.” (1Jn 3,2) Nem mintha a lélek Istennel felérne, ez ugyanis lehetetlen, hanem azért, mert a benne Istenhez hasonló részesedés által lett és neveztetik Istenhez.

Erről a titkos lépcsőről beszél tehát a lélek, itt jöllehet a felsőbb fokok már nem annyira titkosak a számára, ugyanis a szeretet a reá gyakorolt hatás révén előtte megnyilatkozik.

A tizedik, utolsó lépcsőfokon, a színről-színre való látás révén, előtte Isten áll, és nem marad semmi rejtve a lélek számára a tökéletes azonosulás következtében. Ezért mondja az Üdvözítő: „És azon a napon nem kérdeztek majd engem semmiről” (Jn 16,23) De annak a napnak eljöttéig, ha még olyan magasra jut is a lélek, rejtve marad előtte annyi, amennyi az Isteni lényeghez való hasonulásból belőle hiányzik. Ilymódon a misztikus istentudomány és a titokzatos szeretet révén a lélek kilép minden dologból és önmagából is, fölmege Istenhez. Mert a szeretet a tűzhöz hasonlatos, szüntelen fölfelé tör, körének középpontjára vágyva.

Takács Zsuzsa fordítása